

LEPOTA POSEBNE SORTE / Jerca Starc, univ. dipl. biologije, ZOO vodnica / Pedagoginja v društvu Bioexo

»Ali bo kača? Jo bomo lahko dali za vrat?« sta običajno prvi vprašanji, ki ju zastavijo otroci, ko vedo, da se bodo srečali z različnimi živalmi od blizu. Nekaterim od navdušenja žarijo oči, nekateri pa prebledijo. Vsi pa radi slišijo, kakšne živali so kače. Pa ščurki, hrošči, črvi ... Predstavljam vam nekaj idej, kako otrokom približati živali, ki so po priljubljenosti na zadnjih mestih, in aktivnosti, ki lahko popestrijo pouk naravoslovja in biologije.

NA ŽIVALI GLEDAMO S ČLOVEŠKIMI OČMI

Ko sem kot študentka vzela povečevalno lupo in opazovala živali pri predmetu Sistematika nevretenčarjev, sem se zavedala, koliko živali pravzaprav spregledamo, namerno ali nenamerno. Nekateri živali so zelo majhne, druge pa tako vsakdanje, da jih preprosto ne opazimo več. Pa vendar, vse so pomembne. Nekateri so tako zelo drugačne, da se zazdi, da gledamo znanstveno fantastiko ali pa grozljivko. In trenutek kasneje ugotovimo, da jo verjetno res, saj se pisci različnih žanrov vedno obrnejo k nenavadnim živalskim vrstam, kadar iščejo navdih za uspešnico. Toda liki teh »posebnežev« običajno ne odražajo pravih lastnosti živali. Pravzaprav se pisci večinoma držijo neresničnega pravila: če je žival videti grdo, potem je zagotovo neprijazna in zlobna.

Slika 1: Za marsikoga tvor iz nočnih mor – čilski rožnati pajek (*Grammostola rosea*)

In če dobro pomislimo, ta princip pogosto uporabljamo tudi pri soljudih. Če je nekdo videti drugače od večine populacije, se moramo naučiti, da ga sprejemamo na podlagi dejanj, ne na

podlagi videza ali obleke. Če se kot predavatelj zavedamo svojih pomanjkljivosti in se naučimo ignorirati, kar nam pove videz, pa marsikateri otroci tega ne znajo.

Brez skrbi. Večne učiteljice – živali nas tudi na tem področju lahko marsikaj naučijo. Tudi grde živali imajo dobre lastnosti, ki pa jih je treba poudariti in včasih nanje pogledati z drugega zornega kota.

Kot otroke nas starši učijo o živalih: katere so prijazne, koristne, nevarne, in na koncu jih veliko pristane v skupini, označeni z besedo »golazen«. In že samo zaradi tega ali podobnih besed se hitro pojavi občutek, da je večina živali nepotrebni in v prvi vrsti nadležni. V to skupino lahko hitro uvrstimo vse živali, ki imajo več kot štiri in manj kot dve nogi. In še nekaj eksotičnih sesalcev, ki jih mati narava, ki daje prednost funkcionalnosti pred lepoto, ni obdarila z najbolj laskavimi proporci.

V resnici je žalostno, da smo navajeni vedno iskati samo »lepoto«, kot jo vidimo ljudje, ter da smo seznam poznanih in sprejemljivih živali krepko skrčili na nekaj velikih sesalcev in ptic, potem pa se seznam že skoraj konča.

ZAČNE SE PRI NAJMLAJŠIH

Kot vodnica v živalskem vrtu sem imela priložnost opazovati, kako predsodki do živali rastejo skupaj z otroki. Najmlajše skupine so z zanimanjem opazovale tudi živali, ki so manj karizmatične, kot so kače in ščurki. Pomembno je, da se izpostavijo pozitivne lastnosti živali ob pozitivni izkušnji (bližnje srečanje v varnem okolju). Tako se tudi marsikdo, ki že ima zemetke predsodkov, odloči določeno žival najmanj pogledati zelo od blizu. Nekateri otroci

se odločijo živali najprej preveriti na bolj pogumnih sošolcih, saj sem zanje tujka in mi ne zaupajo v enaki meri kot sošolcem in učiteljici. Največkrat je velik uspeh že, da je žival pobožana.

Pri starejših skupinah so predsodki običajno že bolj vidni. Tudi starejši otroci se običajno razdelijo v dve skupini: tiste, ki si želijo stika s kačo in pajkom, ter tiste, ki do teh živali čutijo gnus. Nikogar ne silimo v dotik. Starejši otroci in odrasli do živali velikokrat pristopajo z razumevanjem, da mogoče njihove predstave o določeni živali niso pravilne in se jih ob priliki odločijo preveriti.

Pristni strah je težje tako hitro odpraviti kot gnus, saj je do določene mere prirojen, v okolju, ki je odklonilen do živali, pa potenciran. Ljudje s strahom, otroci ali odrasli, se morajo najprej sami odločiti, da bodo strah premagali, šele nato jim lahko pomagamo s postopnimi koraki, ki jih uči pedagog mag. Rudi Ocepek, ki mi je v velik navdih.

KLUB LJUBITELJEV GRDIH ŽIVALI

Živali, ki veljajo za nepriljubljene, so povsod okoli nas. V resnici sploh ni nujen sprehod do živalskega vrta. Ob dobro izkoriščenem sončnem dnevu lahko otroci na travniku sami najdejo marsikatero žival, ki razkriva svoj drugačni obraz. Z nekaj iznajdljivosti lahko nekatere gojimo ali za kratek čas zadržimo tudi v razredu.

Gosenice postanejo lepi metulji. Medtem ko opazujemo njihovo preobrazbo v bubo in nazadnje v metulja, se naučimo, da so nekateri slovenski metulji ogroženi. Tudi izpust metulja naj bo razredni dogodek.

Slika 2: Gosenica metulja lipovega vešca (*Mimas tiliae*)

Slika 3: Moškatni kozliček (*Aromia moscata*) (foto: Jan Vodovnik)

Slika 4: Leopardji gekoni (*Eublepharis macularius*) so hvaležni prebivalcev terarijev in se hitro navadijo človeškega dotika.

Hrošči se nam zdijo vsakdanji, vendar so zelo pomembni. Veliko se jih prehranjuje z organskimi odpadki, nekateri pa celo z iztrebki in tako pripomorejo k bolj čistemu okolju. Otroke lahko vzpodbudimo k fotolovu in jim pomagamo, da svoje najdbe zavarovanih vrst uvrstijo na zemljevid Zavoda Republike Slovenije za varstvo narave. Iščejo se podatki za lokaliteto alpskega, bukovega in hrastovega kozlička ter rogača, vsi naštetni so slikoviti in se jih da hitro zapomniti, vnese pa se lahko podatke tudi za druge vrste hroščev (na primer za čudovitega moškatnega kozlička). Ob povečani pozornosti na hrošče bodo učenci hitro opazili tudi kakšne druge živali.

Pajki so pogosto prezrti, saj zaradi pletenja mrež veljajo za malo hišno nadlogo. Vendar so lahko tudi zelo slikoviti. Na travniku ni težko opaziti samice osastega pajka (*Argiope bruennichi*), samca pa je zaradi majhnosti težje najti. Na primeru osastih pajkov lahko z lahkoto opišemo tudi spolni dimorfizem.

Deževniki sicer niso ogroženi. Ker so pogosti, pa nanje nismo pozorni. Učenci jih lahko prinesejo v šolo, skupaj z učiteljico pa naj jih podtaknejo v kakšno lončnico. Deževniki nas naučijo, da so v prsti odmrle organske snovi, s katerimi se prehranjujejo, njihovi izločki pa so gnojilo za rastlino. Tudi polži so relativno nezahtevne terarijske živali. V razredu se bo domače počutil orjaški afriški polž (*Achatina fulica*), pa tudi v naravi polžev ni težko odkriti.

Po vzoru britanskega društva Ugly Animal Preservation Society naj otroci, ko so seznanjeni z živalskimi drugačnejši, med njimi izberejo svojo maskoto in se pogovarjajo o tem, kako bi lahko pripomogli k njeni ohranitvi ter kako bi tudi druge otroke in odrasle prepričali, da jo je pomembno ohraniti. Večina ogroženih živali namreč niso pande in tigri, temveč tiste, ki živijo na naših dvoriščih. Skupaj lahko na hitro preberete seznam zavarovanih živalskih vrst v Sloveniji in ugotovite, da je na njem veliko živali.

ŽIVALI – UČITELJICE ODNOSOV

Ker živali ne morejo govoriti, nam svoje občutke sporočajo na drugačne načine. Povejo nam, kdaj se dobro počutijo in kdaj ne. Še posebej v človeški bližini se bodo živali zadrževale le, če bo okolje mirno, sicer bo še posebej tiste na hitrejših nogah težje obvladati. Ko otroci ugotovijo, da s svojim obnašanjem neposredno vplivajo na vedenje živali v razredu in še posebej tistih v naravi, velikokrat še sami pozivajo k bolj mirnemu okolju.

Tudi manj lepe živali so prijazne: paličnjaki od blizu niso prav nič privlačni, vendar so na rokah mirni. Podgane so nekaterim všeč, drugim ne, vendar so zelo učljive, lahko tudi nagajive in plašne in zato odlične učiteljice.

Za živali otroci radi skrbijo. Ob skrbi za živali se naučijo skrbeti tudi zase in za

sošolce. Prepoznavanje potreb tihe živali ni lahko, vendar tudi ni lahko prepoznati, kaj skrbi tihega sošolca. Občutek za sočutje je ključen v družbi, ki večino čustev izraža z emotikoni na spletu.

Občutek za naravo in ohranjanje divjega nam ni prirojen, treba se ga je priučiti. V norveški študiji (Bjerke 1998) so ugotovili, da imajo otroci, ki imajo živali doma, na splošno rajši divje živali. V isti študiji so tudi ugotovili, da bi otroci pred izumrtjem rešili najprej njim ljube živali (pse, mačke, konje, nekatere ptice ...), zato je še toliko bolj pomembno, da pri pouku naravoslovja in biologije poskrbimo, da imajo tudi otroci, ki doma nimajo živali, vsaj občasno omogočen stik z njimi ter da jim predstavimo tudi tiste živalske vrste, ki ne ustrezajo človeškemu standardom lepote in so med ljudmi na splošno manj priljubljene. In mogoče se bodo poleg

živalske drugačnosti naučili imeti radi in razumeti še človeške posebnosti.

Viri in literatura

Bjerke, T., Ødegårdstuen, T. S., Kaltenborn, B. P. (1998). Attitudes toward animals among Norwegian children and adolescents: species preferences. *Anthrozoös*, let. 11 (št. 4), str. 227–235.

Ocepek, R. (2012). *Premagajmo predsodke do živali: vzgoja za odgovoren odnos do narave*. Ljubljana. Agencija Baribal.

Spletni viri

Ugly Animal Preservation Society: <http://uglyanimalsoc.com/> (Dostop 25. 2. 2017).

Popisovanje lokacij hroščev: <http://www.sporocivrsto.si/> (Dostop 25. 2. 2017).

Spletna stran društva Bioexo: <http://www.bioexo.com/> (Dostop 25. 2. 2017).

Jerca Starc je univerzitetna diplomirana biologinja, zaključuje pa tudi študij naravovarstva. S pedagoškim delom se je prvič seznanila v poletnih kolonijah, ko je ugotovila, da kljub temu, da ima večina otrok do biologije odklonilen odnos, ni težko pridobiti njihove naklonjenosti ob pomoči jodove raztopine in vzorcev različne hrane, naprošenih od kuharja. Med študijem naravovarstva je v ZOO Ljubljana opravljala delo vodnice, sedaj pa svojo pedagoško pot nadaljuje v društvu Bioexo, kjer vodi naravoslovne dneve in delavnice.

